

בינת זקנים

לקחי מוסר ודרך ארץ הנלמדים מפרשת השבוע מחז"ל וזקני הדורות ז"ל

קדושים - תשפ"ב

חטא" לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו. ואחרי כן יזהיר שלא תנקום ממנו ולא תטור בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור החטא בלבו, ולפיכך יזהירו שימחה פשע אחיו וחטאתו מלבו. ואחרי כן יצוה שיאהב לו כמוהו. (רמב"ן ויקרא י"ט ז'-ח).

[איתא במדרש (בראשית רבה נ"ד ג'): א"ר יוסי בר חנינא, התוכחת מביאה לידי אהבה, שנאמר (משלי ט' ח) "הוכח לחכם ויאהבך", היא דעתיה דרבי יוסי בר חנינא דאמר, כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה. אמר ריש לקיש, תוכחה מביאה לידי שלום, "והוכיח אברהם את אבימלך" (בראשית כ"א כ"ה), היא דעתיה דאמר כל שלום שאין עמו תוכחה אינו שלום. עכ"ל. על כן, אם יש לאדם שנאה בלב על חברו שחשב שעבר עליו הדרך, לא ישטום אותו בלבו, אלא יוכיח את חברו ויקבל התנצלותו, ויהיה אהבה ושלום ביניהם. (של"ה פרשת וירא דרך חיים תוכחת מוסר)].

ואהבת לרעך כמוך אני ה' (ויקרא י"ט י"ח)

אהבת ישראל: הרבה מצוות שבתורה תלויים במצות "ואהבת לרעך כמוך" אמרו בתורת כהנים (קדושים פרשה ב') "ואהבת לרעך כמוך", אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה. כלומר, שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאזהב חברו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהג בממונו ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת. (ספר החינוך מצוה רמ"א).

אהבת ישראל: מצוה שאפשר לקיימה בכל עת ובכל שעה

מצות "ואהבת לרעך כמוך" יכול האדם לקיימה בכל עת ובכל שעה ובכל רגע, במעשה ובמחשבה. כיצד? אם עושה לרעהו איזה טובה בפועל, הוא מקיים מצות עשה של "ואהבת כו" בפועל. ואם רואה או שומע על חברו איזה טובה, והוא שש ושמח בלבו על שבא לו אותה הטובה, הרי קיים המצוה במחשבה. וכן ח"ו להיפך, ר"ל. נמצא מצות עשה זו יכול האדם לקיים בכל עת שתבוא לידו, אפילו אם הוא במרחץ או בשאר מקום שאינו נקי. משא"כ בשאר מצוות עשה ולא תעשה שבכל התרי"ג מצוות. ואף במקום שאין נקי, יכול האדם להעלות על דעתו לשמוח בטובת חברו, הן בחול הן בשבת ויו"ט. ובחול יכול ג"כ לצער עצמו בצרת חברו. משא"כ שארי מצוות התלויים בזמן או במקום. (יסוד ושורש העבודה שער א' פרק ז').

אהבת ישראל: כל נשמות בני ישראל יש להם אחיזה ושורש בהש"ת, ובזמן שיש שלום ואהבה ביניהם אז יתאחדו נפשותם פה ושורשיהם למעלה ויעשו יחוד במקורן העליון יתברך, וההפך בפירוד ושנאה

כאשר אל הליבון והקדושה צריך קשר ושלום בין אדם למקום, כן צריך בין אדם לחבירו. כי על כן כל התורה תלויה בפסוק "ואהבת לרעך כמוך". והוא, כי כל הנפשות של כל איש ואיש מישראל, יש להם אחיזה ושורש באלקינו יתברך, כל נפש ונפש לפי בחינתה - יש אשר היא מבחינת חסד, ויש שהיא מבחינת דין, ויש מבחינת רחמים, מעין בחינות העליונות (כסא הכבוד, הוא עיקר האילן שממנו יתפשטו נשמות ישראל עד למטה לארץ בגיותיהן, אלא ששרשי כל נפש אדם בחיים חיותו דבק בשורשו, מה שאין העין יכולה לראות (אלשיך - דברים כ"ט)). על כן בהיות למטה שלום ביניהם, יתאחדו נפשותם פה ושורשיהם למעלה, ויעשו יחוד במקורן העליון יתברך (יתאחדו שורשיהן ויהיה יחוד בכל בחינות עליונים - שהוא תכלית כל עסק תורה ומצוה (אלשיך - דברים כ"ט)).

אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (י"ט ג')

כיבוד אב ואם: השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום - תמצית המצוה תנו רבנן, נאמר (שמות כ' י"ב) "כבד את אביך ואת אמך", ונאמר (משלי ג' ט) "כבד את ה' מהונך", השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר "איש אמו ואביו תיראו", ונאמר (דברים ו' י"ג) "את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד", השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום, וכו'. (קדושין ל:). ציונו לירא מאב ואם. והוא, שיתנהג עמהם כמנהג מי שהוא ירא ממנו שיענישהו, כמו המלך, וילך עמהם כדרך שילך עם מי שיפחד ממנו וירא מהגיע לו ממנו מה שימאס. והוא אמרו יתעלה "איש אמו ואביו תיראו". ולשון ספרא (קדושים א' א') איזה הוא מורא? לא יושב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו. (רמב"ם ספר המצוות - עשה רי"א). אמרו ז"ל (קדושין לא). עד היכן מוראת אב ואם? שאפילו הכוהו וירקו בפניו, לא יכלים אותו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה והיקל ביראתם, ביטל עשה זה, אלא אם כן עשה מדעת האב ובמחילתו, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול (קדושין לב:). (ספר החינוך מצוה רי"ב).

לֹא תִשָּׂא אֶת אַחִיךָ בַּלְבָבְךָ הֹכֵחַ תֹּכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עֲלָיו חֲטָא, לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה' (ויקרא י"ט י"ד-י"ח)

תוכחה: אם אין האדם מוכיח את החוטא חייב הוא בעונשו - זכות המוכיח

אמר "הוכח תוכיח את עמיתך" - ללמדו תוכחת מוסר, "ולא תשא עליו חטא" - שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו. ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר "ולא תקבל על דיליה חובא", שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו. (רמב"ן ויקרא י"ט י"ד).

המחזיק עצמו מלהוכיח, חייב בעונש חברו, שנאמר "לא תשא עליו חטא". ואם הוכיח אותו ולא קיבל, יצא המוכיח נקי מעונש עונו; ויש למוכיח זכותו, לפי שהוכיחו ללכת בדרך ישר ולהתרחק מן העון (פי' שהמוכיח לוקח זכיות של הרשע שלא קיבל תוכחתו; אי נמי, יהיה למוכיח זכות מזכה חברו לפי מחשבתו (עי' ברכות ו' ע"א, חשב לעשות מצוה נאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה). (ברית עולם [להחיד"א ז'ל], וע"ש עוד)). (ספר חסידים סימן ה').

[כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו (פי' על עבירות שבידם (רש"י)); באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו; בכל העולם כולו (פי' בכל ישראל (רש"י)), נתפס על כל העולם כולו. (שבת נד:)].

"כל שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו, וכל שכן להיפך - אם מיחה יש לו שכר כמזכה רבים, כי מדה טובה מרובה ממדת פורענות (סוטה יא.). וגם י"ל דקאמר אלו ג' דברים, לומר שאם מיחה באנשי ביתו זוכה שאפשר לו למחות באנשי עירו ואח"כ בכל עולם כולו, כי מצוה גוררת מצוה (אבות ד' ב'); וכן להיפך, כשלא מיחה באנשי ביתו לסוף נתגדל הפרצה בכל העיר ולבסוף בכל העולם. (עיון יעקב [על עין יעקב] - שבת סם).]

תוכחה - שלום: אם חושב שחבירו חטא לו, יוכיחנו ויקבל התנצלותו, ועי"ז יהיה אהבה ושלום ביניהם

הנכון בעיני, כי "הוכח תוכיח", כמו "והוכיח אברהם את אבימלך" (בראשית כ"א כ"ה), ויאמר הכתוב, "אל תשנא את אחיך בלבבך" בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו "מדוע ככה עשית עמדי", "ולא תשא עליו

דעל ידי שהוא נידון כיחיד ממילא מיפקדא דינא עליה טפי, כמש"ל, "הפקד" דייקא, כלומר מיפקדא דין וקטרוג עליו טפי. "ותפילתו תהיה לחטאה", ר"ל שתפילתו לא תתקבל, להיותו תפילת יחיד ומדקדקים בו, משא"כ אני בהיפוך, וכנ"ל, וכו'. **(זרע ברוך** [נדפס בשנת ת"ז] דרוש ב' להאזינו ד"ה ואפשר אמר שובה, וע"ש עוד).

וְאֲבָדְלָ אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי (ויקרא כ' כ"ז)

הבדלות מאומות העולם: רצונו של מקום שנהיה מובדלים מן האומות

"ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", אם מובדלים אתם מן העמים הרי אתם לשמי, ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר מלך בבל וחבריו. **(תורת כהנים** קדושים פרשה ד' פרק ט').

[כתב בספר **לקט רשימות** מהמשיגיה הרה"צ ר' נתן וואכטפויגל זצ"ל (חנוכה - עמ' מ"מ"א): סיפר המשיגיה, שמעתי ממרן ראש הישיבה רבי אהרן קולטר זצ"ל שיש לו קבלה מהפחפץ חיים שהמלחמה האחרונה תהיה אתחלתא דגאולה. ובן תורה אמיתי, שמובדל ומנותק מן הגוים, אין עליו שום שליטה. ומצינו במצרים שהיו שטים ששתו מאותו כוס, אחד שתה דם והשני שתה מים. והיינו דבמציותא אין שום שליטה על יהודי שמובדל מן העמים. וכו'. כשהיו דיבורים על פצצת אטום ואנשים דיברו וחששו איך אפשר להנצל ממנה, אמר המשיגיה שיחה שלימה לבני הישיבה, ואמר בתמיה, איך בן תורה שואל שאלות כאלו, בן תורה שמובדל ומופרש מן העמים אין לו שום חשש סכנה. מאה אחוז מובטח שיהיה ניצל. אין בזה שום מקום שאלה ולא נערווען ולא ספיקות. "ההבדלתי אתכם מן העמים להיות לי", ובחז"ל, אם אתם מובדלים מן העמים אתם שלי, ואם לאו אתם של נבוכדנצר וחבריו. ביאר המשיגיה, אם מובדלים מהגוים, נמצאים ברשותו של הקב"ה, ואין עליכם שום שליטה, אתם נמצאים בפלנתה ("פלאנעט") אחרת. אמר המשיגיה, יש לי בקבלה איש מפי איש מרבי יהושע לייב דיסקין זיע"א שבמלחמה האחרונה קודם ביאת המשיח כל ה"ערה"ליכער אידין" יינצלו. ומה זה "ערה"ליכער איד?" מובדל מן העמים. לא מדובר פה להיות אחד מהל"ו צדיקים, אלא אם מובדל מחוקות העמים, ואין לו שייכות עם הקולטור (תרבות) שלהם, עם העתונים שלהם, והמוזיקה והספרים שלהם, ומנותק מהם, אז אומר הקב"ה "אתם שלי!" ונמצאים ברשות אחרת, ואין שום שליטה עליכם. עכ"ל.]

"הוי כולו מחמדים זה דודי וזה רעי" (שיר השירים ה' ט"ז), כמה דתימא "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". א"ר לוי, כל מעשיהם של ישראל מובדלים מן אומות העולם, בחרישתן ובזריעתן בקצירתן בעומרן בדישתן בגרניהם ביקביהם ובתגלחתם ובמניינם. בחרישתן, "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" (דברים כ"ב י'). בזריעתן, "שדך לא תזרע כלאים" (ויקרא י"ט י"ט). בקצירתן, וכו'. בתגלחתם, "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא כ"א ה'). במניינם, שישאל מונים ללבנה ואומות העולם מונין לחמה, וכו'. הרי אתם שלי, הוי "זה דודי וזה רעי". **(במדבר רבה י' א')**.

הגאווה ניכרת בענין מאכל ומשקה, ובמלבושי בגדי גאווה מלבושי נכרי, ועל זה הוזכרו בתורה משה, שנאמר (ויקרא כ' כ"ג) "ולא תלכו בחוקות הגוי", וכתוב (ויקרא י"ח ג') "ובחוקותיהם לא תלכו", ונאמר (דברים י"ב ב') "השמר לך פן תנקש אחריהם", הכל בענין אחד הוא - מזהיר שיהא ישראל מובדל במלבושיו ובדבריו ובכל מנהגיו מן הגוים, וכן הוא אומר "ואבדיל אתכם מן העמים". **(ארחות צדיקים** שער הגאווה).

עבירה: יפוש מן העבירה מפני שכן גזר הקב"ה, ולא מפני שנמאס עליו הדבר

ר' אלעזר בן עזריה אומר, מנין שלא יאמר אדם "אי איפשי ללבוש שעטנז", "אי איפשי לאכול בשר חזיר", "אי איפשי לבוא על הערוה", אבל "איפשי, מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי כך", תלמוד לומר "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (שתהא הבדלתכם מהם לשמי (רש"י ויקרא כ' כ"ז)) - נמצא פורש מן העבירה ומקבל עליו מלכות שמים. **(תורת כהנים** קדושים פרשה ד' פרק ט').

הזהירה תורה שבקיום המצוות נהיה מובדלים מן האומות, כי גם האומות נזהרים ממאכלים גרועים המזיקים, אלא שהם עושים להנאת עצמן, ואותנו צוה ה' להיות מופרשין ומובדלין מהם אך ורק משום שאבינו שבשמים גזר עלינו. **(כתב סופר** חולין מא).

וההפך בפירוד ושנאה, כי (משלי ט"ז כ"ח) "נרגן מפריד אלוף" עליון, חלילה. ועל כן הספיק עון זה להחריב בית המקדש והגלות את ישראל, כי רב ורע הוא מאד עד אין קץ למוצאי דעת. **(אלשיך** שמות י"ט, ודברים כ"ט).

[וכ"כ בספר **נזר הקודש** (על בראשית רבה - פרק צ"ח): נודע ליודעי חן כי בהיות פירוד לבבות למטה, נעשה ג"כ פירוד למעלה בשרשן כ"נרגן מפריד אלוף", ומזה העולם כמעט חוזר לתוהו ובוהו. וכן בהיפך, שלום התחתון מעורר שלום העליון אשר על ידו נפתח מקור כל הברכות העליונות, ולכן אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום (עוקצין פ"ג מ"ב). עכ"ל, וע"ש עוד.]

עם ישראל: כל נשמות ישראל חשובות כאחת וכולן דבקות זו לזו בשרשם

כל איש ישראל חוטר מגזע אחדות הקדושה העליונה מתחת כנפי השכינה, וכל הנפשות לו יתברך הנה חשובות כאחת, כי על כן [לאחים בני אב אחד נתייחס כולנו (אלשיך - תהלים קל"ג א')] את כל יוצאי ירך יעקב נפש אחת קראם הכתוב (בראשית מ"ז כ"ז), כי גם שכל איש ואיש נפרד מרעהו, אין הפירוד בלתי אם גויתנו ואדמתינו, אך לא בנפשותינו. ונמשלנו אל כל עץ עושה פרי, כי גם כי יראו ראשי הבדים נפרד איש מאחיו, מחוברים הם בשרשם בגזע האילן חיבור עצמי, כי ממנו המה, כן כל נפשות עם בני ישראל, עם היותם בגופים נפרדים, דבקות הם בשרשם, כי חלק ה' יתברך עמו.

ועל כן מצוונו הוא יתברך "ואהבת לרעך כמוך", למען שגם בארץ אשר בה גוייתנו אשר כל אחד בפני עצמו, נתאחד ונהיה לאחדים לב אחד. **(אלשיך** דברים כ"ג י"ט, ותהלים קל"ג א').

אתה וחברך, שני אברי גוף אחד. וזהו "ואהבת לרעך כמוך", כלומר ממך ובך. **(אלשיך** שמואל א' ב' כ"ה, ע"ש עוד).

תפילה: ע"י אהבת ישראל תפילתו של אדם כלולה מכל תפילות ישראל ויעשה פרי תפילתו מתקבלת תמיד כתפילת רבים, ולהפך בבני אדם שחלוק לבם זה מזה

קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת צריך שיקבל עליו מצות "ואהבת לרעך כמוך", ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו, כי עי"ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי. ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד, צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאילו הוא אבר אחד מן החברים שלו. **(שער הכוונות** דרוש ברכת השחר, הובא **במגן אברהם** או"ח הקדמה לסי' מ"ו, ובחיי אדם ח"א כלל א' סעיף ר').

[אפשר זה שאמר דוד המלך (תהלים ל"ה י"ב-י"ד) "יְשַׁלְּמוּנֵי רַעְיָה תַּחַת טוֹבָה שְׂכֹל לְנַפְשִׁי, וְאֲנִי בְּחַלּוֹתֵם לְבוּשֵׁי שֵׁק עֵינָיִי בְּצוּם נַפְשִׁי וְתַפְלֵתִי עַל חִיקֵי תְשׁוּבָה, כְּרַע כָּאֶחָ לִי הִתְהַלַּקְתִּי וְגו'", דבא להודיע שהיה הפרש והבדל גדול בינו ובין שונאיו שלא רצו להשתתף עמו ושנאוהו בלבם, היו משכלים ומרחיקים את נפשו מנפשותם ועברו על "ואהבת לרעך כמוך" וממילא כל תפילתם אינה אלא תפילת יחיד, אבל אני אדרבא אהבתי אותם ו"בחלותם לבושי שק עיניתי בצום נפשי", דכשהיו הם בצרה היתה נדמה לי כאילו אני בצרה וכאילו הם אבר מאברי, כי החשבתם "כריע כאח לי", "כריע" דייקא - לקיים "ואהבת לרעך כמוך", ובזה אני מרויח ש"תפילתי על חיקי תשוב", ר"ל דעל ידי כן נחשבת תמיד תפילתי [תפילת] רבים ומתקבלת בודאי (עי' בברכות ח), ולהיפוך תפילתם, וכנ"ל.]

ועל דרך זה גופא אמר דוד (תהלים ק"ט ד'-ז) "תַּחַת אֲהַבְתִּי יִשְׁטוּנֵי וְאֲנִי תַפְלָה, וְיִשְׁמִי עָלַי רַעְיָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי, הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל יְמִינִי, בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחֻטְאָה", דבפסוק זה מבואר בו טפי מעלות דוד, שלא התנהגו עמו כמו שהוא היה מתנהג עמהם, כי הם היה חלוק לבם, כי "תחת אהבתי ישטונני". "ואני תפילה", ר"ל שאני הייתי מקיים בהם אהבה וריעות, וממילא אני אפילו ביחידות יודע אני שתפילתי מתקבלת כתפילת רבים. "ואני תפילה" דייקא, משא"כ הם - "הפקד עליו רשע ושטן יעמוד על ימינו", דכיון שחלק לבם זה מזה ויש לכל אחד קנאה על חברו, א"כ אדרבא אפילו תפילת ציבור שלהם נחשב לתפילת יחיד, וממילא "שטן יעמוד על ימינו" תמיד לקטרג עליו, דכבר כתבנו לעיל סדר נצבים דזה ג"כ חילוק רבים מיחיד - דהשטן הוא נאמן על יחיד ולא על רבים, ע"ש. וזהו שמדייק באמרו "הפקד עליו רשע", ר"ל